

ТЕМА 5. МЕТОД ЕКСПЕРТНИХ ОЦІНОК

1. Сутність соціальної експертизи.

2. Процедура відбору експертів.

3. Форми експертного опитування.

1. Сутність соціальної експертизи.

Метод експертної оцінки в соціології – це різновид опитування, у якому респондентами є експерти – спеціалісти в певній галузі діяльності.

Основне призначення метода експертної оцінки – виявлення найбільш складних аспектів проблеми, яка досліджується, підвищення надійності отриманої інформації та висновків.

Експертне опитування застосовується при вивченні всіх сфер діяльності для діагностики і прогнозування, проектування, для оцінки стану соціального суб'єкту та прийняття рішення. Різні форми експертного опитування можуть застосовуватись і на різних етапах прикладних соціологічних досліджень.

Експертиза – процедура отримання інформації від експертів.

Експертна оцінка – це судження експертів про різні сфери людської життєдіяльності, яке передбачає процедуру порівняння об'єктів та їх якостей за виділеними критеріями.

Методи експертних оцінок використовуються в таких випадках:

- в умовах відсутності достатньої за обсягом та достовірної інформації про досліджувані явища (процеси, об'єкти);

- в умовах значної невизначеності середовища, де функціонує об'єкт;

- в умовах дефіциту часу або екстремальних ситуаціях;

- при розробці середньо- та довгострокових прогнозів об'єктів

Основні нормативні вимоги:

- ретельний підбір експертів;
- оцінка надійності інформації, яку представляють експерти;
- утворення умов для найбільш продуктивного використання експертів в ході дослідження;

- урахування факторів, які можуть вплинути на судження експертів;

- збереження інформації експертів без перекручення на всіх етапах дослідження.

Специфіка опитування експертів:

1. Нема необхідності застосовувати в анкеті контрольні та непрямі питання.

2. Програма опитування експертів не деталізована і має концептуальний характер.

3. В анкеті застосовуються переважно відкриті питання.

2. Процедура відбору експертів.

Якість та надійність експертних оцінок значно знижується, якщо відбір респондентів відбувається хаотично, неструктуровано.

Критерії відбору респондентів:

1. Ступінь компетентності експерта. Її показники – вчений ступінь, звання, стаж роботи за спеціальністю, службове положення, число публікацій з даної проблематики, діяльність у тій чи іншій сфері, включеність в проблему і т.д.

2. Експерт повинен орієнтуватися в останніх досягненнях сучасної науки в тих галузях, які є предметом експертизи.

3. Співвідношення вузької спеціалізації і загального кругозору експерта.

4. Здатність експерта до аналізу та синтезу проблем, що вивчаються, вміння переробляти і засвоювати якісно нову інформацію.

5. Високі моральні якості експерта.

Методи відбору експертів:

Експерти відносяться до важкодоступних категорій респондентів.

Отже, для досягнення досить часто необхідно

- або залучати «посередників»,
- або застосовувати спеціальні методи пошуку та встановлення контактів,
- або використовувати інструменти заохочення,
- або одразу всі підходи.

1. **об'єктивний** – використання спеціальних методик відбору,

2. **суб'єктивний** – залучення до процедури відбору «доступних» потенційних експертів.

Об'єктивний підхід має як правило два варіанти:

1. документальний метод – підбір експертів на основі соціально-демографічних даних та відкритих даних про них.

2. експериментальний метод – відбір на основі тестування кандидата.

Суб'єктивний підхід також має декілька варіацій:

1. атестація – відбір експертів відбувається за допомогою відкритого або таємного голосування потенційних членів майбутньої експертної групи;

2. метод взаємної оцінки в балах або ранжування;

3. метод самооцінки компетентності.

3. Форми експертного опитування.

Форми експертного опитування:

1. разове індивідуальне опитування (анкетування або інтерв'ю);

2. одноразове колективне опитування (нарада, мозковий штурм, фокус-група);

3. індивідуальне опитування в декілька турів зі зваженими оцінками (дельфійська техніка, Техніка Делфі);

4. колективне опитування в декілька турів (дискусія, нарада, багатоступеневий відбір).

Важливою формою експертного опитування є **метод мозкового штурму**. Сутність цього методу в тому, що при обговоренні проблеми можливі будь-які висловлювання і відсутня критика. Головна ідея мозкового штурму полягає в припущенні, що чим більше ідей і чим вони різноманітніші, тим більша вірогідність того, щоб серед них будуть необхідні. Особливе значення цей метод має в соціальному прогнозуванні.

Американські дослідники відмічають, що ситуація мозкового штурму підвищує загальну продуктивність його учасників, якщо виконуються наступні правила:

1. Сформулюйте проблему в основних категоріях, ключових поняттях та термінах, виділивши один центральний пункт;

2. Не оголошуйте ідею неправильною, не припиняйте обговорювати всі ідеї;

3. Підхоплюйте ідею різного роду, навіть коли її доцільність викликає сумнів;

4. Здійснюйте підтримку щоб позбавити учасників скутості.

Найбільш складне завдання для організаторів мозкового штурму – комплектація групи, яка повинна складатися як зі спеціалістів з проблематики, що досліджується, так із людей з творчою уявою та мисленням. Один з провідних експертів призначається керівником (модератором) круглого столу. Його завдання підтримувати дискусію та фокусувати увагу експертів на темі яка досліджується.

Оптимальне число експертів – 8-10 чол. Тривалість дискусії не перебільшує 1,5-2 години.

Важливим засобом з'ясування можливих шляхів вирішення проблеми є **«традиційна дискусія»** - метод бесіди з невеликою групою експертів на тему соціологічного дослідження. Метою дискусії є розробка групової колективної думки. Успіх дискусії залежить від чіткого формулювання предмету і знайомство з ним учасників дискусії. В значній мірі успіх дискусії залежить від проведення та оформлення колективної думки експертів.

«Метод зваженої оцінки» - повторення декількох циклів дискусії з виявленням сутності розходжень в думках і поступовим досягненням згоди, а ті, що не згодні мають право на особистий висновок.

Методи експертизи при колективній роботі її учасників мають багато переваг, але мають і цілу низку недоліків. Головний недолік пов'язаний з впливом експертів один на одного. Цей недолік ліквідується за допомогою індивідуального опитування в декілька турів.

Заочний варіант «методу зваженої оцінки» має назву **Метод Дельфі або дельфійська техніка**.

Дельфійська техніка гарантує забезпечення анонімності респондентів – експерти один з одним не зустрічаються, і заповнюють анонімні анкети, або підключаються до роботи на комп'ютері за спеціальною програмою.

Після першого тура експертиз експертів знайомлять з підсумковими характеристиками позиції групи в цілому. В другому турі вони отримують можливість або приблизити свою думку до більшості, або з'ясувати причини відхилення. В третьому турі нова інформація надає можливість ще раз переглянути свою точку зору.

Спрощені варіації методу Дельфі дозволяють зібрати експертні оцінки в 3-4 тура за декілька годин або днів (класичний варіант 12 турів).

Недоліки «методу Дельфі»: складність підготовки, обробки, проведення результатів, значні витрати часу та коштів. Не дивлячись на недоліки, ця методика є дуже популярною і зараз, особливо при соціальному прогнозуванні.

Експертне опитування в сучасному вигляді будується на одночасному використанні різних методів, форм та процедур.